

Drept constituțional

CZU 342.4

NORMATIVITATEA CONSTITUȚIONALĂ – GARANT AL INTERPRETĂRII ȘI APLICĂRII JUDICIOASE A ACTELOR OFICIALE

Mihai CORJ

doctor în drept, conferențiar universitar
Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”

Articolul cuprinde un studiu asupra abordării normativității constituționale. Pornind de la caracterul neuniform de interpretare doctrinară și oficială și aplicare necorespunzătoare a unor prevederi ale Legii Supreme a societății și a statului propunem revizuirea Constituției Republicii Moldova, astfel ca să existe o materie constituțională unitară, acceptată de către întreaga societate și toate autoritățile statului. De altfel, analiza conținutului Constituției Republicii Moldova, jurisprudenței Curții Constituționale și a curenților existente la interpretarea și aplicarea normelor constituționale au impus autorul la inițierea și elaborarea unui proiect *de lege ferenda* pentru revizuirea Constituției Republicii Moldova, care fiind promovat și adoptat, ar aduce mai multă calitate, claritate și securitate juridică atât a normelor constituționale, cât și a celor infraconstituționale.

Cuvinte-cheie: *normativitate, normativitatea constituțională, interpretarea Constituției, revizuirea Constituției, inițiativă populară de revizuire a Constituției, referendum, proiect de Lege privind modificarea Constituției Republicii Moldova.*

CONSTITUTIONAL REGULATIONS - GUARANTEE OF THE INTERPRETATION AND JUDICIAL APPLICATION OF OFFICIAL ACTS

Mihai CORJ

Doctor of Law, Associate Professor, Institute for Legislative Creation „LEX SCRIPTA”

The article includes a study on the approach to constitutional norms. Starting from the non-uniform character of doctrinal and official interpretation and improper application of some provisions of the Supreme Law of society and state, we propose to revise the Constitution of the Republic of Moldova, so that there is a unitary constitutional matter, accepted by society and all state authorities. Thus, the analysis of the content of the Constitution of the Republic of Moldova, the jurisprudence of the Constitutional Court and the existing deficiencies in the interpretation and application of constitutional norms required the author to initiate and develop a draft law *ferenda* for the revision of the Constitution of the Republic of Moldova.

Keywords: *normativity, constitutional normativity, interpretation of the Constitution, revision of the Constitution, popular initiative to revise the Constitution, referendum, draft law on amending the Constitution of the Republic of Moldova.*

Introducere. Constituția este legea fundamentală a unui stat în care sunt consemnate principiile de bază ale organizării lui, drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor [23; 24]. Constituția într-un stat este așezământul fundamental și esențialmente juridic al acestuia [16]. Constituția Republicii Moldova este Legea Supremă a societății și a statului, care a fost adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova la 29 iulie 1994 [1]. În aceeași zi, Constituția Republicii Moldova a fost promulgată de către Președintele Republicii Moldova [4]. Constituția Republicii Moldova intră în vigoare la 27 august 1994. La aceeași dată, Constituția Republicii Moldova din 15 aprilie 1978, cu modificările și completările ulterioare, este în întregime abrogată [1]. Constituția

Republicii Moldova, până în prezent, a fost amendată de paisprezece ori. Aceste amendamente au fost promovate prin unsprezece legi constituționale, două rectificări [2; 3] și o hotărâre a Curții Constituționale [11]. *Inter alia*, constatăm că, în 2016, Curtea Constituțională și-a depășit atribuțiile și competențele, astfel din legiuitor negativ transformându-se în legiuitor pozitiv [11].

Atragem atenția dvs. că, Constituția Republicii Moldova a fost republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova la 29 martie 2016 [1]. De altfel, cu toate că legiuitorul constituant a dispus republicarea Constituției Republicii Moldova în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, încă, în 2000 și, respectiv, în 2002, prin două legi distincte [5; 6], cu regret, acest

fapt nu s-a produs [22, p.634-643], iar atunci când Curtea Constituțională a statuat printr-o hotărâre a sa republicarea Constituției [11], aceasta, la un interval scurt de timp, a fost republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova [1]. Așadar, cu referire la compartimentul republicării Constituției Republicii Moldova, observăm că legea este întotdeauna venerată și mai puțin respectată [22, p.634-643]. Dispunerea republicării constituie apanajul emitentului actului oficial. Or, actul normativ modificat se republică conform legii, în temeiul dispoziției cuprinse în actul de modificare [14; 15]. Astfel, urmare a celor relevate *supra*, reținem: în 2016, Curtea Constituțională nu era îndrituită să dispună republicarea Constituției Republicii Moldova în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. De altfel, aceasta este o prerogativă a emitentului (legiuitorului constituant).

Reținem faptul că Legea Supremă a societății și a statului trebuie să corespundă atât criteriilor de formă, cât și celor de conținut. Mai mult, conținutul normelor constituționale, în esență, trebuie să satisfacă nevoile societății și să asigure o dezvoltare durabilă normală a statului, iar atunci când starea de lucruri în stat nu evoluează, este imperios necesar să apelăm la instituția juridică a revizuirii Constituției.

Prin urmare, normativitatea constituțională trebuie să devină garant al interpretării și aplicării judicioase a actelor oficiale. De altfel, cu regret, noi observăm/constatăm că uneori Curtea Constituțională fiind unica autoritate îndrituită de a face/da o interpretare oficială a Constituției Republicii Moldova își depășește competențele. Exemplificăm: Curtea, în HCC nr. 30/2013, la interpretarea prevederilor art. 85 alin. (1) din Constituție a statuat că sintagma „*poate să dizolve Parlamentul*” trebuie interpretată și înțeleasă ca „este obligat să dizolve Parlamentul” [9]. Mai mult, în HCC nr. 2/2016, Curtea la interpretarea sintagmei „sesizate de Curtea Supremă de Justiție” de la art. 135 alin. (1) lt. g) din Constituție a explicat și statuat că aceasta trebuie înțeleasă ca „sesizate de către judecătorii/completele de judecată din cadrul Curții Supreme de Justiție, curților de apel și judecătorilor” [11]. Apropo, realmente sesizarea privind excepția de neconstituționalitate (art. 135 alin. (1) lit. g) din Constituție) este opera părților sau reprezentanților acestora și a instanțelor de judecată de drept comun. Așadar, reținem faptul că, actualmente, există mai multe hotărâri ale Curții Constituționale prin care aceasta a interpretat extensiv și evolutiv unele norme constituționale, de aceea, considerăm oportun și necesar de a analiza jurisprudența Curții Constituționale și a propune soluții juridice pentru unificarea materiei constituționale prin revizuirea/amendarea Constituției Republicii Moldova.

Scopul studiului: Analiza conținutului Constituției Republicii Moldova, jurisprudenței Curții Constituționale și a curențelor existente la interpretarea și aplicarea normelor constituționale în scopul inițierii și elaborării unui proiect *de lege ferenda* pentru reviziunea Constituției Republicii Moldova, care fiind promovat și materializat/adoptat, ar aduce mai multă calitate, claritate și securitate juridică atât a normelor constituționale, cât și a celor infraconstituționale.

Rezultate obținute și discuții. Constituția Republicii Moldova în calitatea sa de așezământ scris și sistematic, de lege supremă în sistemul juridic normativ, este relativ rigidă, în sensul că ea admite revizuirea, dar numai pentru un sistem tehnic prestabilit vizând inițiativa de revizuire, limitele revizuirii și procedura acesteia [18; 19]. Apropo, unii reprezentanți ai statului/autorităților publice consideră că Legea Supremă a societății și a statului – Constituția Republicii Moldova, prevede numai o singură cale de revizuire/modificare a acesteia – parlamentară [16]. Subsemnatul combate această teză și susține cu tărie: Constituția Republicii Moldova prevede atât posibilitatea de revizuire/modificare a acesteia pe cale parlamentară, cât și pe cea referendară. Mai mult decât atât, constatăm că revizuirea/modificarea Constituției Republicii Moldova poate avea loc și pe cale semi-parlamentară (mixtă), atunci când inițiativa de revizuire a Constituției este una populară (civică) și aceasta este înregistrată în Parlament pentru a fi votată de către legiuitor în varianta inițiativei populare, avizată de către Curtea Constituțională și susținută de către cetățenii Republicii Moldova.

Totodată, atenționăm că adoptarea unei noi Constituții este dreptul primar și exclusiv al Suveranului Republicii Moldova. Sperăm că va veni timpul când în preambulul Constituției Republicii Moldova va fi statuat faptul că: „Noi, poporul Republicii Moldova, adoptăm Constituția Republicii Moldova, declarând-o lege supremă a societății și a statului”.

Iată că până vor veni acele vremuri, noi, cetățenii activi ai acestui stat, ne vom expune pasul și, împreună, vom contribui la revizuirea Constituției prin făurirea unei opere complexe, îmbunătățite, a acestui popor, care ar corespunde exigențelor zilei de azi și celei de mâine.

Fiind conștienți de responsabilitatea și obligațiile noastre față de generațiile precedente, actuale și viitoare, propunem revizuirea Constituției Republicii Moldova astfel ca să satisfacem interesele cetățenilor Republicii Moldova și să asigurăm o dezvoltare durabilă și normală a statului Republica Moldova.

Toate acestea pot fi asigurate prin coparticiparea proactivă a cetățenilor Republicii Moldova la viața societății.

Stimați cetățeni ai Republicii Moldova! Având în vedere faptul că temelia statului o constituie unitatea poporului Republicii Moldova, vă îndemn respectuos la unitate, astfel ca să-i oferim o nouă șansă acestui stat și să insistăm în a făuri, pe acest plai/meleag miotic, un stat al bunăstării și al prosperării pentru și în folosul acestui popor. Unire, moldoveni!

Subsemnatul, Mihai Corj, se adresează respectuos către Dumneavoastră cu solicitarea de a susține intenția nobile a Asociației Obștești Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” de a purcede la reviziunea Constituției Republicii Moldova. De altfel, numai participând împreună proactiv la realizarea acestei misiuni mărețe – pentru popor și în folosul poporului și al statului Republica Moldova, vom demonstra coeziunea și unitatea poporului având șansa de a izbuti. Așadar, pentru a scoate țara din impas, inițiem o idee edificatoare, care ar consolida poporul Republicii Moldova. În acest context, conștientizăm faptul existenței unei necesități stringente de a interveni în unele prevederi constituționale, care astfel, fiind amendate/modificate, vor da un nou suflu dezvoltării Republicii Moldova.

Inter alia, noi propunem modificarea unor prevederi din Constituție, care vor aduce mai multă claritate și lumină în raport cu: 1) dreptul primar al Suveranului Republicii Moldova de a-și exercita puterea atât în mod direct, cât și indirect – prin organele sale reprezentative; 2) componența numerică și modul de alegere a Parlamentului (introducerea sistemului electoral proporțional cu liste deschise); 3) numărul mandatelor Președintelui Republicii Moldova și incompatibilitatea acestuia cu calitatea de membru/lider de partid politic; 4) durata mandatului, perioada angajării răspunderii și emiterii ordonanțelor Guvernului Republicii Moldova; 5) organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova [lichidarea raioanelor și instituirea regiunilor/ținuturilor, în locul raioanelor, după prototipul ADR-urilor (Agenție de Dezvoltare Regională)]; 6) alegerea judecătorilor instanțelor judecătorești și a procurorilor, inclusiv a Procurorului general; 7) abilitarea cetățenilor cu dreptul de inițiativă legislativă, precum și de revizuire/adoptare a Constituției Republicii Moldova; 8) instituirea unei componente numerice impare a Curții Constituționale și majorarea mandatului judecătorilor constituționali etc.

De altfel, toate aceste aspirații nobile ale cetățenilor pot fi realizate în strictă conformitate cu statuările art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova, care prevede expres faptul că reviziunea Constitu-

ției poate fi inițiată de un număr de cel puțin 200 000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20 000 de semnături în sprijinul acestei inițiative. În acest context, reținem că, în realitate, urmează a fi colectate cel puțin 360 000 de semnături în sprijinul acestei inițiative din optsprezece UAT de nivelul II (a câte 20 000 în fiecare UAT de nivelul II). Totodată, atenționăm că, în temeiul art. 2 alin. (1) din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție. Prin urmare, dreptul primar de a exercita suveranitatea aparține poporului, iar autoritățile publice ale statului au/dețin un drept limitativ delegat de către suveran. Astfel, acestea/autoritățile publice, pot și sunt îndrituite și obligate să acționeze strict în limitele atribuțiilor constituționale și legale delegate de către suveran. Deci toate autoritățile publice trebuie/sunt obligate să demonstreze loialitate față de Popor și Constituție.

Inter alia, Curtea Constituțională, în § 46 din HCC nr.15 din 27 mai 2014 [10], a statuat faptul că, în sensul articolului 2 din Constituție, o democrație veritabilă poate fi constituită numai de către popor, prin exercitarea suveranității naționale în mod direct ori prin intermediul reprezentanților săi, aleși în cadrul unui scrutin democratic.

Apropo, în ultimele decenii, accentul se pune tot mai mult pe inițiativele populare în materie constituțională și legislativă (inițiativa populară de revizuire a Constituției și inițiativa legislativă a cetățenilor asupra altor categorii de legi).

Începând cu sec. al XVII-lea (mai ales cu încheierea Păcii de la Westfalia) și până în prezent, suveranitatea a devenit o problemă care suscită diverse dezbateri științifice.

Reținem faptul că au existat câteva tentative de a revizui unele prevederi ale Constituției Republicii Moldova și ale altor legi pe cale referendară, dar care, în final, nu s-au încununat de succes/n-au izbutit.

Pentru informare și cugetare: referendumurile republicane consultative din 6 martie 1994, 23 mai 1999 și, respectiv, 24 februarie 2019 au izbutit [12], însă, cu regret, rezultatele acestora până în prezent nu au fost valorificate de către autorități.

Apropo, în 2010, cetățenii Republicii Moldova, fiind prost informați despre plebiscitul din 5 septembrie 2010, au dat dovadă de absenteism politic și astfel referendumul republican constituțional, care avea caracter decisiv, a eșuat [8].

La 4 martie 2016, Curtea Constituțională, prin

HCC nr. 7/2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115/2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui), a revigorat și, astfel, a readus, în fondul activ al dreptului normativ, instituția juridică – alegerea Președintelui în mod direct.

În 2016, Comisia Electorală Centrală, urmare a verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional, a respins propunerea de inițiere a referendumului republican pentru revizuirea Constituției Republicii Moldova. Atragem atenția dvs.: Curtea Constituțională, în Avizul nr. 2/2015 asupra inițiativei civice de revizuire a articolelor 60, 70, 78 și 89 din Constituția Republicii Moldova, prin referendum republican, a statuat următoarele: Parlamentul nu poate cenzura sau bloca posibilitatea poporului de a decide prin referendum revizuirea Constituției [17].

Astfel, pe cale de consecință, deducem că Parlamentul nu poate cenzura sau bloca posibilitatea cetățenilor de a iniția revizuirea Constituției atât pe cale referendară, cât și pe cale semi-parlamentară. Prin urmare, cetățenii Republicii Moldova au la dispoziție două posibilități și oportunități de a revizui Constituția Republicii Moldova: 1) prevalându-se de prevederile art. 2 alin. (1), art. 38 alin. (1), art. 39 alin. (1), art. 75 și art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituție, au posibilitatea nu numai de a iniția revizuirea Constituției, dar și de a decide prin referendum revizuirea acesteia și 2) în temeiul prevederilor art. 2 alin. (1) și art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituție, au posibilitatea de a iniția revizuirea Constituției și a solicita Parlamentului adoptarea legii constituționale respective.

De altfel, necesitatea și oportunitatea revizuirii Constituției Republicii Moldova prin apelarea la inițiativă populară de revizuire a Constituției sunt dictate și de faptul că textul constituțional [art. 141 alin. (1) lit. a)] rezervă expres acest drept cetățenilor Republicii Moldova – de a iniția revizuirea Constituției [1]. Mai mult decât atât, aceste reglementări/prevederi invocate *supra* sunt dezvoltate într-o lege specială – Legea nr. 387/2001 cu privire la inițiativa populară de revizuire a Constituției [13]. De altfel, acest instrument legal, până în prezent, nu a fost solicitat de către cetățenii Republicii Moldova pentru a fi pus în aplicare. Noi dorim să facem uz/uzăm de acest mecanism constituțional și legal și astfel să-l punem în aplicare și să revizuim Constituția Republicii Moldova atât cu participarea proactivă a cetățenilor Republicii Moldova la întocmirea proiectului de modificare a Constituției și colectarea semnăturilor în

sprijinul acestei inițiative civice, cât și a deputaților prin susținerea, fără rezerve, a acestui proiect de lege constituțională de către deputați, astfel ca aceasta să devină o inițiativă de revizuire a Constituției, comună, a poporului Republicii Moldova.

Totodată, ținem să reproducem *infra* și unele considerente ale Curții Constituționale la acest compartiment: „Legea Supremă conține prevederi exprese doar privind revizuirea Constituției de către Parlament. O altă procedură decât votarea prin Parlament nu este prevăzută expres în Constituție. Până în anul 2010, Curtea Constituțională a examinat doar problema modificării Constituției exclusiv de către Parlament. Posibilitatea revizuirii Constituției pe cale referendară și-a găsit consacarea exclusiv pe cale jurisprudențială (Avizul nr. 3 din 6 iulie 2010 asupra inițiativei de revizuire a art. 78 din Constituția Republicii Moldova prin referendum constituțional), prin interpretarea coroborată a articolelor 2 și 75 din Constituție.” [16; 17].

Așadar, urmând prevederile constituționale și legale, precum și jurisprudența constantă a Curții Constituționale, deducem că revizuirea Constituției Republicii Moldova poate avea loc atât pe cale parlamentară, cât și pe cale referendară. Mai mult, din cele relevate *supra* constatăm că există și o cale mixtă de revizuire a Constituției (inițiativa populară adoptată de Parlament/legiuitor).

Stimați cetățeni ai Republicii Moldova! Conștientizând faptul că societatea noastră nu este pregătită de a modifica prevederile art. 13 alin. (1) și, respectiv, art. 118 alin. (1) și (2) din Constituție (privitor la limba oficială a statului) [20], noi nu vom pune în discuție acest subiect, pentru a nu bulversa și mai tare/mult starea de fapt a lucrurilor din societate. De asemenea, pentru a nu dezbină și mai mult societatea, la moment, nu vom propune modificarea Constituției cu privire la introducerea în aceasta a dezideratului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, alte uniuni suprastatale sau alți subiecți ai dreptului internațional public [21].

Prin urmare, noi ne propunem să inițiem, în sprijinul societății, numai idei edificatoare/constructive, care vor asigura unitatea poporului. Așadar, vom iniția amendamente care, sperăm, să creeze un liant în sânul societății, astfel ca, fiind uniți pentru un scop comun (idee națională), să asigurăm unitatea poporului prin transpunerea în viață a unor fapte concrete, necesare societății și statului, prin revizuirea Constituției Republicii Moldova.

Izvorul și purtătorul suveranității este poporul. Poporul Republicii Moldova este titular al suveranității naționale pe care o poate exercita în mod direct sau indirect (delega), în baza și în conformitate cu pre-

vederile constituționale și legale. Teoria suveranității naționale consacră ideea că puterea suverană emană de la națiune (popor) ca o entitate abstractă, indiviză și distinctă de persoanele fizice.

Așadar, în temeiul prevederilor constituționale, poporul Republicii Moldova își poate exercita suveranitatea în mod direct: 1) prin exercitarea dreptului la inițiativă legislativă, în general asupra actelor infraconstituționale; 2) prin inițierea revizuirii constituției și adoptarea acesteia pe cale referendară; și 3) prin inițierea revizuirii constituției și adoptarea acesteia pe cale parlamentară. De altfel, atunci când suveranitatea națională este exercitată în mod direct de către popor, nicio autoritate publică nu poate îngreuna/limita acest exercițiu al puterii de stat. Cetățenii Republicii Moldova prin referendum pot adopta, modifica sau abroga Constituția, precum și alte legi. Poporul Republicii Moldova are dreptul de a opune rezistență oricărei persoane sau autorități publice, care încearcă să elimine ordinea constituțională, dacă nu există o altă cale legală de atac și această soluție este *ultima ratio* (ultimul argument). Poporul Republicii Moldova are dreptul, ca mijloc suprem, la revoltă împotriva tiraniei și asupririi. De altfel, Constituția într-un stat este necesară ca să blocheze despotismul.

Noi propunem completarea Constituției Republicii Moldova cu un nou titlu „Titlu I' Suveranul”, în care sunt relevate drepturile acestuia. *Inter alia*, suveranul este îndrituit să adopte, să modifice și/sau să abroge Constituția și legile țării. Suveranul poate face uz de prevederile constituționale și interveni, în mod direct, prin referendum sau, indirect, pe cale parlamentară. Nicio autoritate publică nu poate cenzura sau bloca posibilitatea poporului de a decide prin referendum sau pe cale parlamentară adoptarea sau revizuirea Constituției. Adoptarea sau revizuirea Constituției poate fi inițiată în temeiul art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituție. Proiectele de legi constituționale vor fi

prezentate Parlamentului numai concomitent cu avizul Curții Constituționale, adoptat cu votul a cel puțin patru judecători. Parlamentul are obligația constituțională de a stabili neîntârziat data și de a aloca mijloacele financiare necesare desfășurării referendumului republican, în condițiile legii.

Atenție: în cazul când inițiativa populară de revizuire a Constituției, în temeiul art. 141 alin. (1) lit. a) urmează a fi finalizată pe cale parlamentară, Parlamentul are obligația constituțională de a adopta Legea privind modificarea Constituției cu votul a două treimi din deputații aleși.

Inter alia, în avizele sale, Curtea Constituțională, a menționat că orice revizuire poate fi operată doar cu respectarea principiilor supremației Constituției, stabilității acesteia, unității materiei și echilibrului valorilor consacrate prin Legea Supremă, precum și a atribuției Curții Constituționale de a se pronunța în privința inițiativelor de revizuire a Constituției.

Urmare, a celor relevate *supra, infra*, propunem pentru dezbateri publice următorul proiect de Lege privind modificarea/revizuirea Constituției Republicii Moldova. Atenție: Această inițiativă populară de revizuire a Constituției Republicii Moldova poate avea loc atât pe cale parlamentară (prin depunerea acestui proiect de lege la Guvern/în Parlament pentru ca această inițiativă de revizuire a Constituției să fie preluată de către Guvern sau cel puțin o treime de deputați)/semi-parlamentară (inițiativa populară va fi demarată în temeiul art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituție, dar finalizată prin introducerea în procedură parlamentară), cât și pe cale referendară (care, de altfel, permite poporului să-și exercite suveranitatea în mod direct). Prin urmare, substanța/esența/conținutul propunerilor noastre nu poate fi afectată de modul/procedura de adoptarea a acestui proiect *de lege ferenda* cu privire la revizuirea Constituției Republicii Moldova.

Proiect

L E G E pentru modificarea Constituției Republicii Moldova

Noi, un grup de cetățeni, proactivi, ai Republicii Moldova, în temeiul art. 2 alin. (1), art. 38 alin. (1), art. 39 alin. (1) și art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituție, inițiem procedura de revizuire a Constituției Republicii Moldova, care urmează a fi finalizată pe cale parlamentară.

Parlamentul adoptă prezenta lege constituțională.

Art. I. – Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 78, art. 140), cu

modificările ulterioare, se modifică după cum urmează:

1. După „Titlul I'”, se introduce „Titlul I'” cu următorul cuprins:

„ Titlul I' SUVERANUL Articolul 14'

Dreptul suveranului

(1) Izvorul și purtătorul suveranității este poporul Republicii Moldova. Atunci când suveranitatea națională este exercitată în mod direct de către popor,

nicio autoritate publică nu poate interveni și îngădi exercitarea puterii de stat de către acesta/popor.

(2) Poporul Republicii Moldova are dreptul de a opune rezistență oricărei persoane sau autorități publice care încearcă să elimine ordinea constituțională, dacă nu există o altă cale legală de atac și această soluție este ultima *ratio* (ultimul argument). Poporul Republicii Moldova are dreptul, ca mijloc suprem, la revoltă împotriva tiraniei și a asupririi.

Articolul 14²

Activitatea de legiferare a suveranului

(1) Constituția și alte legi pot fi adoptate, modificate și/sau abrogate de către suveran.

(2) Suveranul poate face uz de prevederile alin. (1), în mod direct, prin referendum sau, indirect, pe cale parlamentară.

(3) Cetățenii Republicii Moldova, prin referendum/pe cale referendară, pot adopta, modifica sau abroga Constituția, precum și alte legi.

(4) Cetățenii Republicii Moldova își pot exercita suveranitatea și pe cale parlamentară, inițiând adoptarea, modificarea sau abrogarea constituției, precum și a altor legi.

(5) Nicio autoritate publică nu poate cenzura sau bloca posibilitatea poporului de a decide prin referendum sau pe cale parlamentară adoptarea sau revizuirea Constituției sau a altei/altor legi.

(6) Adoptarea sau revizuirea Constituției poate fi inițiată în temeiul art. 141 alin. (1) lit. a). Proiectele de legi constituționale vor fi supuse referendumului sau adoptate de Parlament numai împreună cu avizul Curții Constituționale, adoptat cu votul a cel puțin patru judecători.

(7) Parlamentul are obligația constituțională de a stabili neîntârziat data și de a aloca mijloacele financiare necesare desfășurării referendumului republican, în condițiile legii.

(8) În cazul inițiativei civice de adoptare/revizuire a Constituției sau a unei/altei legi prin referendum, data desfășurării referendumului va fi prima duminică, după expirarea termenului de șase luni, de după înregistrarea la Comisia Electorală Centrală a grupului de inițiativă.

(9) În cazul inițiativei civice de adoptare/revizuire a Constituției sau a unei/altei legi pe cale parlamentară, aceasta va fi adoptată, după expirarea termenului de șase luni de la data înregistrării proiectului respectiv la Ministerul Justiției.”

2. La articolul 54, alineatul (3) se expune în următoarea redacție: „(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 14¹, 14² și 20-24.”

3. La articolul 58 alineatul (1), sintagma „Cetățenii au obligația” se substituie cu sintagma „Orice persoană are obligația”.

4. La articolul 60, alineatul (2) cifra „101” se substituie cu cifra „77” sau cu una dintre cifrele cuprinse între „71 și 81”.

5. La articolul 61, alineatul (2) va avea următorul cuprins: „(2) Alegerea Parlamentului se efectuează într-o singură circumscripție electorală națională, în baza sistemului proporțional cu liste deschise. Modul de organizare și desfășurare a alegerilor este stabilit prin lege organică”.

6. La articolul 64:

alineatul (1), la sfârșit, se completează cu textul „, și/care se includ în bugetul de stat.”; alineatul (3), cuvântul „Vicepreședinții” se substituie cu sintagma „Prim-vicepreședintele și vicepreședinții”.

7. La articolul 72, alineatul (3) lit. a) va avea următorul cuprins: „a) sistemul electoral și procesul electoral;”

8. Articolul 73 va avea următorul cuprins:

„Articolul 73. Inițiativa legislativă

Dreptul de inițiativă legislativă aparține unui număr de cel puțin 120 000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot, deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia”.

9. La articolul 75, după alineatul (1), se introduce un nou alineat (1¹) cu următorul cuprins: „(1¹) Poporul Republicii Moldova poate adopta și modifica Constituția și alte legi”.

10. Articolul 76 se expune în următoarea redacție: „Articolul 76. Intrarea în vigoare a legii și a hotărârii

Legea și hotărârea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul lor. Nepublicarea acestora atrage inexistența legii sau hotărârii.

11. La articolul 80, alineatul (4) va avea următorul cuprins:

„(4) Nicio persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate, care pot fi și consecutive”.

12. La articolul 81, alineatul (1) se completează cu următoarea propoziție: „Președintele Republicii Moldova nu poate fi membru, lider al vreunui partid politic/al vreunei formațiuni politice (partid sau alte organizații social-politice)”.

13. La articolul 85, alineatul (1), cuvântul „poate” se substituie cu cuvântul „trebuie” sau cu sintagma „este obligat”.

14. La articolul 90, alineatul (4) va avea următorul cuprins:

„(4) În termen de 2 luni de la data la care a intervenit vacanța funcției de Președinte al Republicii

Moldova, cu excepția expirării mandatului, se vor organiza, în conformitate cu legea, alegeri pentru un nou Președinte. Alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, în cazul expirării mandatului, se vor desfășura cu cel puțin 30 de zile și cel mult 60 de zile înainte de expirarea mandatului președintelui în funcție.

15. La art. 91 sintagma „sau dacă Președintele este demis ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuțiile” se substituie cu sintagma „în caz de demisie, de demitere, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor, de deces sau de suspendare din funcție”. (*Inter alia*, propunem abolirea/excluderea/abrogarea alias suspendări a Președintelui RM pentru „5 minute”. A se vedea: ACC nr. și HCC nr.)

16. La articolul 103, alineatul (1) se expune într-o nouă redacție: „(1) Guvernul își exercită mandatul până la data expirării mandatului Parlamentului, care i-a acordat vot de încredere”.

17. La articolul 106, alineatul (2), sintagma „după trei zile” se substituie cu sintagma „în termen de trei zile”.

18. La articolul 106¹, alineatul (1) va avea următorul cuprins: „(1) Guvernul, doar în timpul/pe durata mandatului, își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege”.

19. La articolul 106², alineatul (3) va avea următorul cuprins: „(3) Guvernul va emite/adopta ordonanțe în perioada dintre sesiunile ordinare ale Parlamentului. Ordonanțele intră în vigoare la data publicării, fără a fi promulgate”.

20. La articolul 107, alineatul (1) va avea următoarea redacție: „(1) Organele centrale de specialitate ale statului sunt ministerele. Ele traduc în viață, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile, ordonanțele și dispozițiile lui, conduc domeniile încredințate și sunt responsabile de activitatea lor”.

21. La articolul 110, alineatul (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, comune, orașe, regiuni/ținuturi și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii”. (I + II)

sau

„(1) Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, comune, orașe, municipii și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia”. (I)

22. Articolul 112 va avea o nouă redacție:

„Articolul 112. Autoritățile publice locale

(1) Autoritățile administrației publice, prin care se exercită autonomia locală în sate, comune, orașe

și municipii, sunt consiliile locale alese și primarii aleși.

(2) Consiliile locale și primarii activează, în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din sate, comune, orașe și municipii.

(3) Modul de alegere a consiliilor locale și a primarilor, precum și atribuțiile lor, este stabilit de lege.

4) Raporturile dintre autoritățile administrației publice locale au la bază principiile autonomiei, legalității și colaborării în rezolvarea problemelor comune ale comunităților.

23. Articolul 113 se abrogă.

sau

Articolul 113 se expune într-o nouă redacție:

„Articolul 113. Autoritățile publice regionale (ale ținuturilor)

(1) Autoritățile administrației publice regionale sunt consiliile regionale și guvernatorii aleși.

(2) Consiliile regionale și guvernatorii activează, în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din regiuni.

(3) Modul de alegere a consiliilor regionale/regiunilor și a guvernatorilor, precum și atribuțiile lor, este stabilit de lege.

(4) Raporturile dintre autoritățile publice locale și cele regionale au la bază principiile autonomiei, legalității și colaborării în rezolvarea problemelor comune.”

24. La articolul 116:

alineatele (2) - (5) se expun în redacție nouă:

„(2) Judecătorii instanțelor judecătorești se aleg în funcție de cetățenii Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile legii. Judecătorii sunt aleși în funcție pentru un termen de șapte ani. Judecătorii pot fi aleși în funcție și activa până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condițiile legii.

(3) Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești sunt numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe un termen de cinci ani.

(4) Persoana poate fi aleasă în funcția de judecător la curtea de apel, dacă are o vechime în funcția de judecător de cel puțin șapte ani, iar judecător la Curtea Supremă de Justiție, dacă are o vechime în funcția de judecător de cel puțin 14 ani.

(5) Transferarea judecătorilor se face numai cu acordul acestora”.

Articolul se completează cu alineatul (5¹) cu următorul cuprins:

„(5¹) Judecătorii pot avea doar imunitate funcțională în condițiile legii”.

25. Secțiunea a 2-a din Capitolul IX se completea-

ză cu articolul 121¹ cu următorul cuprins:

„Articolul 121¹

Rolul

Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței autorității judecătorești.”

26. Articolul 122 va avea următorul cuprins:

„Articolul 122

Componența

(1) Consiliul Superior al Magistraturii este constituit din judecători, aleși de Adunarea Generală a Judecătorilor, reprezentând toate nivelele instanțelor judecătorești și din persoane care se bucură de o înaltă reputație profesională și morală, cu experiență în domeniul dreptului care nu activează în cadrul organelor puterii legislative, executive sau judecătorești și nu sunt afiliate politic.

(2) Procedura și condițiile de alegere sau numire a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii se stabilesc prin lege, care trebuie să asigure că judecătorii constituie o majoritate absolută din numărul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii.

(3) Membrii Consiliului Superior al Magistraturii sunt aleși sau numiți pentru un mandat de 6 ani, care nu poate fi reînnoit.”

27. La articolul 123, alineatul (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Consiliul Superior al Magistraturii asigură selectarea candidaților la funcția de judecător, transferarea, detașarea, promovarea în funcție și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători, precum și demiterea acestora. Consiliul Superior al Magistraturii își exercită atribuțiile în mod direct sau prin intermediul organelor sale specializate.”

28. Articolul 125, se completează cu un nou alineat (2¹), iar alineatele (1) și (3) se modifică și, astfel, alineatele (1), (2¹) și (3) vor avea următorul cuprins:

„(1) Procurorul General și toți procurorii ierarhic inferiori sunt aleși în funcție de către cetățenii Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor, pentru un mandat de șapte ani, care poate fi reînnoit. Procurorii pot fi aleși în funcție și activa până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condițiile legii.

„(2¹) În cazul în care intervine vacanța funcției de Procuror General, Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor, desemnează un Procuror General interimar până la alegerea unui-nou Procuror General.

(3) Transferarea, promovarea și demiterea procurorilor ierarhic inferiori se efectuează de către Procurorul General, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor.”

29. Articolul 125¹:

la alineatul (2), sintagma „constituie o parte

importantă” se substituie cu sintagma „constituie o majoritate absolută”.

la alineatul (3), cuvântul „numirea” se substituie cu sintagma „selectarea candidaților”.

30. La articolul 130, alineatul (3), propoziția „Emisia se efectuează conform deciziei Parlamentului.” se exclude.

31. La articolul 131, alineatele (1) - (3) și (5) vor avea următorul cuprins:

„(1) Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat, fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală și bugetele unităților administrativ-teritoriale.

(2) Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat, bugetului asigurărilor sociale de stat și al fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului. (*Propunem: excluderea expresă fondurilor extrabugetare și înglobarea tuturor fondurilor extrabugetare în bugetul de stat și, respectiv, în bugetele unităților administrativ-teritoriale.*)

(3) Dacă bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală nu au fost adoptate prin lege cu cel puțin trei zile înainte de expirarea exercițiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(5) Bugetele unităților administrativ-teritoriale se elaborează, se aprobă și se execută în condițiile legii.”

32. La articolul 132, alineatul (1) va avea următorul cuprins: „(1) Impozitele, taxele și orice venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat, ale fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală și ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective.”

33. Articolul 133, alineatul (3): Președintele și membrii Curții de Conturi sunt aleși de către cetățeni, în condițiile legii, pentru un termen/mandat de 7 ani.

34. Articolul 135, alineatul (1):

la litera a), sintagma „precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte” se substituie cu sintagma „precum și a tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova”;

litera g) va avea următorul cuprins:

„g) rezolvă cazurile privind excepția de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de instanțele judecătorești, părți sau reprezentanții acestora.”

34. La articolul 136, alineatele (1) și (2) vor avea următoarea redacție:

„(1) Curtea Constituțională se compune din șapte

judecători, numiți pentru un mandat de nouă ani care nu poate fi reînnoit.

(2) Doi judecători sunt numiți de Parlament, doi de Guvern, doi de Consiliul Superior al Magistraturii, iar un judecător este numit de Președintele Republicii Moldova.”

35. Articolul 141:

alineatul (1) litera a) va avea următorul cuprins:

„ a) un număr de cel puțin 200 000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova; (*teza a doua urmează a fi definitivată după definitivarea conceptului reformei administrativ-teritoriale a Republicii Moldova*)

se completează cu alineatul (3), care va avea următorul cuprins:

„(3) Proiectele de legi constituționale, inițiate de către subiecții de la alin. (1) lit. a), pot fi prezentate Parlamentului pentru adoptare de către legiuitor sau pentru adoptare prin referendum.”

36. Articolul 143, se completează cu alineatul (3) cu următorul cuprins:

„(3) În raport cu subiecții indicați la art. 141 alin. (1) lit. a), nu se aplică limitele temporale prevăzute la alin. (1) și (2).”

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Nr. ... Chișinău, ... 2020.

Proiectul Legii privind modificarea Constituției Republicii Moldova a fost inițiat și elaborat de către doctorul în drept Mihai Corj, președintele Asociației Obștești Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, și urmează a fi definitivat împreună cu un grup de cetățeni proactivi ai Republicii Moldova cu drept de vot în conformitate cu prevederile art. 3 și 4 din Legea nr. 387/2001 cu privire la inițiativa populară de revizuire a Constituției [13].

Astfel, prin participarea proactivă a unui grup de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot, se urmărește inițierea și elaborarea unui proiect de lege constituțională, prin care în Legea fundamentală a societății și a statului vor fi incluse expres drepturile suveranului și posibilitatea de a-și exercita în mod direct dreptul de legiuitor primar al acestuia.

Așadar, considerăm că modificarea unor prevederi din Constituție va aduce mai multă claritate și lumină în raport cu: 1) dreptul primar al Suveranului Republicii Moldova de a-și exercita puterea atât în mod direct, cât și indirect – prin organele sale reprezentative; 2) componența numerică și modul de alegere a Parlamentului (introducerea sistemului proporțional cu lis-

Art. II. – (1) Autoritățile publice, existente la data intrării în vigoare a prezentei legi, rămân în funcțiune până la constituirea unor structuri noi.

(2) Parlamentul, constituit din 101 deputați, aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în condițiile pluralismului politic și pluripartitismului, rămâne în funcțiune până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în Constituție.

(3) Autoritățile administrației publice locale rămân în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în Constituție.

(4) Judecătorii și procurorii își exercită împuternicirile lor până la înlocuirea acestora de către judecătorii și procurorii aleși. Judecătorii și procurorii, împreună cu alți candidați, vor participa la alegeri care se vor desfășura în decursul a unui an de la data intrării în vigoare a prezentei legi. Judecătorii și procurorii, care nu vor accepta să participe la alegeri, vor fi eliberați/demiși din funcție.

Art. III. – (1) Prezenta lege intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2) Constituția Republicii Moldova, cu toate modificările, va fi republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

te deschise); 3) numărul mandatelor ale Președintelui Republicii Moldova și incompatibilitatea acestuia cu calitatea de membru/lider de partid politic; 4) durata mandatului Guvernului, perioada angajării răspunderii și emiterii ordonanțelor Guvernului Republicii Moldova; 5) organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova (lichidarea raioanelor și/sau instituirea regiunilor/ținuturilor, în locul raioanelor, după prototipul ADR-urilor (Agenție de Dezvoltare Regională); 6) alegerea judecătorilor instanțelor judecătorești și a procurorilor; 7) abilitarea cetățenilor cu dreptul de inițiativă legislativă, precum și de revizuire/adoptare a Constituției Republicii Moldova; 8) instituirea unei componente numerice impare a Curții Constituționale și majorarea mandatului judecătorilor constituționali etc.

Constituția Republicii Moldova se completează cu un nou Titlu I¹ privind drepturile suveranului în calitate sa de purtător/deținător/titular al suveranității și, astfel, de legiuitor primar, de rang constituțional și ordinar.

Se indică expres faptul că drepturile Suveranului statuate la art. 14¹ și 14² din proiect sunt drepturi ab-

solute, care nu pot fi restrânse nici chiar printr-o lege organică.

La art. 58 alin. (1), se propune concretizarea subiecților care au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice. Astfel, sintagma „Cetățenii au obligația” se substituie cu sintagma „Orice persoană are obligația”.

La art. 60 alin. (2) se propune reducerea numărului de deputați. De altfel, au existat mai multe propuneri de a micșora componența numerică a Parlamentului de la 101 deputați până la 51, 61, 71 și 81. În proiect se propune substituirea cifrei „101” cu una dintre cifrele impare înscrise în acest șir/interval „71 - 81” (de ex.: 77).

La art. 61 alin. (2), se propune ca alegerea Parlamentului să se efectueze în baza sistemului proporțional cu liste deschise.

La articolul 64, se propun unele precizări: alineatul (1), la sfârșit, se completează cu textul „, care se includ în bugetul de stat.”, iar la alineatul (3), cuvântul „Vicepreședinții” se substituie cu sintagma „Prim-vicepreședintele și vicepreședinții”, deoarece Parlamentul are tentația uneori, în 2009 – 2013, să instituie funcții neprevăzute de Constituție („Prim-vicepreședinte al Parlamentului).

La art. 72 alin. (3) lit. a), se pronune următorul cuprins: „a) sistemul electoral și procesul electoral;” Deci se statuează expres faptul că și procesul electoral se stabilește prin lege organică. Astfel, procesul electoral nu este lăsat la latitudinea/discreția CEC-ului/Comisia Electorală Centrală.

La articolul 73, se propune completarea numărului subiecților abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă, astfel ca dreptul de inițiativă legislativă să aparțină și unui număr de cel puțin 200 000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot (*Inter alia*, numărul statuat, este unul *fără dispersie teritorială*).

La articolul 75, după alineatul (1), se introduce un nou alineat (1¹) cu următorul cuprins: „(1¹) Poporul Republicii Moldova poate adopta, modifica și abroga Constituția și alte legi pe cale referendară/prin referendum.”

La art. 76, se propune reglementarea expresă a intrării în vigoare a hotărârilor Parlamentului.

La art. 80, alineatul (4) se impune o precizare, și anume: „(4) Nicio persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate, care pot fi și consecutive.”

La art. 81, alineatul (1) se propune ca persoana care va ocupa funcția de Președinte al Republicii Moldova să fie un președinte al poporului, și nu al unui partid politic.

La articolul 85, alineatul (1), se propune introducerea unei obligații constituționale a Președintelui

Republicii Moldova de a dizolva Parlamentul, iar dreptul discreționar al Președintelui este prevăzut la alin. (2). (HCC nr. 40/1998, 32/2000, 30/2013 și 29/2015.)

La articolul 103, alineatul (1), se propune concordarea mandatului Guvernului cu mandatul Parlamentului și se expune într-o nouă redacție: „(1) Guvernul își exercită mandatul până la data expirării mandatului Parlamentului, care i-a acordat vot de încredere.” Prin urmare, un Guvern nu poate avea un mandat plenar/plenipotențiar de o durată mai mare/lungă, decât mandatul Parlamentului care l-a investit. Astfel, după expirarea mandatului plenar, Guvernul nu mai are dreptul de a guverna, ci numai obligația, în baza principiului continuității puterii, de a administra treburile publice.

La articolul 106, alineatul (2), se propune concretizarea termenului, deoarece ne aflăm în fața unei proceduri excepționale (examinarea moțiunii de cenzură) și aceasta urmează a fi examinată cu celeritate, de aceea sintagma „după trei zile” se substituie cu sintagma „în termen de trei zile”.

La articolul 106¹, alineatul (1), se propune precizarea intervalului de timp în interiorul căruia Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului, și acesta va avea următorul cuprins: „(1) Guvernul, doar în timpul/pe durata mandatului, își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege.” (*Se are în vedere, doar în timpul/pe durata mandatului plenar/plenipotențiar, deci, atunci când Guvernul guvernează, perioada în care guvernul are puteri depline, și nu atunci, când acesta administrează treburile publice*)

La articolul 106², alineatul (3), se propune precizarea perioadei de timp, pentru care Guvernul va putea fi abilitat cu dreptul de a adopta ordonanțe, deci de a solicita Parlamentului activarea mecanismului delegării legislative.

La articolul 107, alineatul (1), se propune includerea, printre actele Guvernului, și a ordonanțelor.

La articolul 110, alineatul (1), se propune o nouă structură a organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova, și anume, se propun pentru discuții publice două variante: 1) lichidarea raioanelor și 2) înlocuirea raioanelor cu regiuni/ținuturi, conform prototipului ADR-urilor existente.

Articolul 112 se propune într-o nouă redacție, prin care se asigură unitate materiei constituționale privind autoritățile administrației publice locale din teritoriu.

În funcție de varianta acceptată și susținută, se propune abrogarea articolului 113, atunci când raioanele se lichidează, iar în locul acestora la nivelul II nu se instituie regiunile.

În cazul când se instituie regiunile/ținuturile, articolul 113 se expune într-o nouă redacție:

„Articolul 113. Autoritățile publice regionale

(1) Autoritățile administrației publice regionale sunt consiliile regionale și guvernatorii aleși.

(2) Consiliile regionale și guvernatorii activează, în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din regiuni/ținuturi.

(3) Modul de alegere a consiliilor regionale/regiunilor/ținuturilor și a guvernatorilor, precum și atribuțiile lor, este stabilit de lege.

(4) Raporturile dintre autoritățile publice locale și cele regionale au la bază principiile autonomiei, legalității și colaborării în rezolvarea problemelor comune.”

În proiect se propune alegerea judecătorilor instanțelor judecătorești de către cetățenii Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile legii. De asemenea se propune instituirea unui mandat de șapte ani, care poate fi reînnoit până la atingerea plafonului de vârstă.

Totodată, se propune ca Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești să fie numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova, la inițiativa/propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe un termen de cinci ani. De asemenea, accesarea la în funcția de judecător la curtea de apel și, respectiv, judecător la Curtea Supremă de Justiție trebuie să fie precedată de un stagiul anume de activitate în instanțele ierarhic inferioare.

La articolul 125, alineatele (1) și (3) și articolul 125¹ se propun amendamente similare ca pentru corpul de judecători. Prin urmare, se propune alegerea Procurorului General și a procurorilor ierarhic inferiori de către cetățenii Republicii Moldova, la inițiativa/propunerea Consiliului Superior al Procurorilor, pentru un mandat de șapte ani, care poate fi reînnoit. Art. 125, după alineatul (2) se completează cu un nou alineat (2¹), cu următorul cuprins: „(2¹) În cazul în care intervine vacanța funcției de Procuror General, Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor, desemnează un Procuror General interimar până la alegerea unui-nou Procuror General.”

La articolul 130, alineatul (3) se propune abrogarea tezei a doua „Emisia se efectuează conform deciziei Parlamentului.”, deoarece Banca Națională a Moldovei a făcut uz de aceste prevederi numai de două ori, în rest s-a condus de statuările din prima teză, adică de dreptul său exclusiv în emisia monetară.

La articolul 131, se concretizează toate componentele BPN (bugetului public național). Astfel, în componența BPN se includ și *fondurile asigurării*

obligatorii de asistență medicală și se precizează bugetele locale (bugetele unităților administrativ-teritoriale) și în final: Bugetul public național va cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat, *fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală* și bugetele unităților administrativ-teritoriale.

La articolul 132, alineatul (1), printre veniturile care se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective, urmează a fi incluse și veniturile *fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală*.

La articolul 135 alineatul (1) litera a), întru/pentru respectarea principiului *pacta sunt servanda* propunem, substituirea sintagmei „precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte” cu sintagma „precum și a tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova”. (Astfel, un tratat internațional poate fi supus controlului de constituționalitate doar în următoarele limite temporale: de la exprimarea consimțământului de a fi legat de un tratat internațional și până la intrarea în vigoare a acestuia).

Urmare a faptului că, prin HCC nr. 2/2016, Curtea Constituțională a instituit și extins pe cale jurisprudențială spectrul de subiecți abilitați cu dreptul de a sesiza Curtea cu/prin excepție de neconstituționalitate, propunem, la articolul 135, alineatul (1) litera g) următorul cuprins: „g) rezolvă cazurile privind excepția de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de instanțele judecătorești, părți sau reprezentanții acestora.”

La articolul 136 se propune majorarea componenței Curții Constituționale până la șapte judecători și a mandatului acestora la nouă ani, care nu poate fi reînnoit. Printre autoritățile care vor desemna judecătorii constituționali se regăsește și Președintele Republicii Moldova.

La articolul 141, alineatul (1) litera a), se propune soluționarea acelei necorelări existente între prima și cea de-a doua teză. Deci propunem o claritate, câți cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot: 200 000 sau 360 000 pot iniția revizuirea Constituției?! De asemenea, la alin. (3), se indică expres faptul că „(3) Proiectele de legi constituționale, inițiate de către subiecții de la alin. (1) lit. a), pot fi prezentate Parlamentului pentru adoptare de către legiuitor sau pentru adoptare prin referendum.”

Articolul 143 se completează cu alineatul (3) cu următorul cuprins: „(3) În raport cu subiecții indicați la art. 141 alin. (1) lit. a), nu se aplică limitele temporale prevăzute la alin. (1) și (2).”

În dispoziții finale și tranzitorii se indică expres faptul că va fi asigurat și garantat principiul continuității puterii și exercitării funcțiilor. Astfel,

autoritățile publice, existente la data intrării în vigoare a prezentei legi, rămân în funcțiune până la constituirea unor structuri noi. Parlamentul, constituit din 101 deputați, aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în condițiile pluralismului politic și pluripartitismului, rămâne în funcțiune până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în Constituție.

Autoritățile administrației publice locale rămân în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în Constituție.

Judecătorii și procurorii își exercită împuternicirile lor până la înlocuirea acestora de către judecătorii și procurorii aleși. Judecătorii și procurorii, împreună cu alți candidați, vor participa la alegeri care se vor desfășura în decursul a unui an de la data intrării în vigoare a prezentei legi.

În final, în proiect se indică expres faptul că prezenta lege intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, iar Constituția Republicii Moldova, cu toate modificările, va fi republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

În concluzie, noi propunem modificarea unor prevederi din Constituție, care vor aduce mai multă claritate și lumină în raport cu: 1) dreptul primar al Suveranului Republicii Moldova de a-și exercita puterea atât în mod direct, cât și indirect – prin organele sale reprezentative; 2) componența numerică și modul de alegere a Parlamentului (introducerea sistemului electoral proporțional cu liste deschise); 3) numărul mandatelor Președintelui Republicii Moldova și incompatibilitatea acestuia cu calitatea de membru/lider de partid politic; 4) durata mandatului, perioada angajării răspunderii și emiterii ordonanțelor Guvernului Republicii Moldova; 5) organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova [lichidarea raioanelor și instituirea regiunilor/ținuturilor, în locul raioanelor, după prototipul ADR-urilor (Agenție de Dezvoltare Regională)]; 6) alegerea judecătorilor instanțelor judecătorești și a procurorilor, inclusiv a Procurorului general; 7) abilitarea cetățenilor cu dreptul de inițiativă legislativă, precum și de revizuire/adoptare a Constituției Republicii Moldova; 8) instituirea unei componente numerice impare a Curții Constituționale și majorarea mandatului judecătorilor constituționali etc. De asemenea, considerăm că participarea proactivă a cetățenilor la elaborarea și promovarea acestui proiect de reformă constituțională va coagula cetățenii și forțele politice într-o susținere a acestei idei, care poate deveni una națională. Astfel, numai uniți, împreună, cu susținerea corpului legiuitor, vom realiza acest obiectiv/deziderat pe cale parlamentară, economisind resursele financiare necesare pentru desfășurarea unui referendum republican

constituțional decisiv. De altfel, în caz de inacțiune/tergiversare etc. de către legiuitor a adoptării acestui proiect *de lege ferenda*, noi ne rezervăm dreptul constituțional de a iniția revizuirea Constituției Republicii Moldova pe cale referendară.

Atenție: Curtea Constituțională în jurisprudența sa a statuat că: Dispozițiile art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituție au aplicabilitate directă și astfel prin plasarea în prim-plan a cetățenilor se recunoaște rolul lor distinct și excepțional în treburile statului. Inițiativa de revizuire a Constituției emanând de la cetățeni este o instituție de inspirație democratică, căci poporul, ca exponent al suveranității statale, este stăpân al destinului său și nicio schimbare fundamentală nu poate avea loc în afara voinței lui, iar voința poporului constituie baza puterii de stat.

Prin urmare, cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa nemijlocit/în mod direct la exercitarea efectivă a puterii, în speță, de a iniția revizuirea Constituției Republicii Moldova și de a adopta modificările respective la aceasta.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 din 29.03.2016, art. 140. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro
2. Rectificarea, nr. 1 din 19.08.1994, la Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 19.08.1994, pag.1. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=81469&lang=ro
3. Rectificarea, nr. 10 din 20.10.1994, la Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 10 din 20.10.1994, art. 2. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=4211&lang=ro
4. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1/1994 privind promulgarea Constituției Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
5. Legea nr. 1115/2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 88-90 din 28.07.2000, art. 661. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=63880&lang=ro#
6. Legea nr. 1471/2002 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 169 din 12.12.2002, art. 1294. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=1977&lang=ro
7. Hotărârea Curții Constituționale nr. 16/1998 cu privire la interpretarea art. 20 din Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 56-59 din 25.06.1998, art. 24. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=49043&lang=ro#
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 23.09.2010 cu privire la confirmarea rezultatelor referen-

dumului republican constituțional din 5 septembrie 2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 191-193 din 1.10.2010, art. 23. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=11376&lang=ro

9. Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 01.10.2013 pentru interpretarea articolului 85 alin.(1) și alin. (2) din Constituția Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 352-357 din 28.11.2014, art. 42. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16106&lang=ro

10. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 27.05.2014 pentru controlul constituționalității Legii nr. 61 din 11 aprilie 2014 pentru modificarea unor acte legislative (interzicerea votării în baza pașapoartelor de tip ex-sovietic). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 223-230 din 8.08.2014, art. 28. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=15619&lang=ro

11. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 55-58 din 11.03.2016, art. 9. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91296&lang=ro

12. Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 14.03.2019 cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului republican consultativ din 24 februarie 2019. http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_5_2019_47d_2019_rou.pdf

13. Legea nr. 387/2001 cu privire la inițiativa populară de revizuire a Constituției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 97 din 17.08.2001, art. 783. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=12446&lang=ro

14. Legea nr. 780/2001 privind actele legislative (abrogată). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 36-38 din 14.03.2002, art. 210.

15. Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 7-17 din 12.01.2018, art. 34. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105607&lang=ro

16. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 325-332 din 31.10.2014, art. 39. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=15848&lang=ro

17. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 10.11.2015 asupra inițiativei civice de revizuire a articolelor 60, 70, 78 și 89 din Constituția Republicii Moldova prin referendum

republican. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 324-329 din 04.12.2015, art. 31. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=89584&lang=ro

18. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 29.02.2016 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85 alineatul (4) și 89 din Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 90-99 din 08.04.2016, art. 29. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91907&lang=ro

19. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 16.03.2016 asupra inițiativei de revizuire a articolului 70 alineatul (3) din Constituția Republicii Moldova (imunitatea deputatului). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 90-99 din 08.04.2016, art. 30. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91898&lang=ro

20. Avizul Curții Constituționale nr. 3 din 31.10.2017 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituția Republicii Moldova (limba română). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 399-410 din 17.11.2017, art. 97. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101164&lang=ro

21. Avizul Curții Constituționale nr. 5 din 11.12.2017 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (integrarea europeană). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 451-463 din 29.12.2017, art. 156. https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=104185

22. Mihai Corj. Sunt un simplu cetățean. Prin știință și credință spre adevăr. Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului. Chișinău: LEX SCRIPTA, 2015.

23. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Constitu%C8%9Bie>

24. <https://www.dex.md/definitie/constitu%C8%9Bie>

DESPRE AUTOR:

Mihai CORJ,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Președinte al A.O. Institutul de Creație Legislativă
„LEX SCRIPTA”,
e-mail: lex-scripta.eu@mail.ru

ABOUT AUTHOR:

Mihai CORJ,

Ph.D in law, Associate Professor,
President of Institute for Legislative Creation „LEX
SCRIPTA”,
e-mail: lex-scripta.eu@mail.ru